

EEN NIEUW VERSPREIDINGSGEBIED VAN POTAMOPYRGUS JENKINSI

Tijdens een reis door de Pyrenëen in 1950 verzamelde ik op enkele punten in de omgeving van Ascain in de Basses-Pyrénées een klein Hydrobia-achtig slakje, dat ik aan de hand van Germain's Faune de France (1931) niet met zekerheid wist thuis te brengen. Tenslotte meende ik het te moeten rangschikken onder wat Germain noemt Paludestrina acuta Drap. Met enige reserve evenwel, daar Germain het kustgebied van de Middellandse Zee als areaal opgeeft, en daar ligt Ascain een paar honderd kilometer van verwijderd. Onder de naam Potamopyrgus acutus (Drap.) ook zond ik later enkele monster-tjes aan medeleden der NMV. Het jaar daarop maakte de Heer Batten een verzamelreis in de Basses-Pyrénées. Niet gering was mijn verwondering, toen hij mij na terugkomst mededeelde Pseudamnicola lanceolata (Paladilhe) gevonden te hebben, en wel bij het dorpje Sarre dat enkele kilometers ten ZO van Ascain ligt. Dit is een kleine, eveneens tot de Bythinellidae behorende soort, die alleen bekend was van haar typelocaliteit bij St Jaen-de-Luz aan de Golf van Bis-

kaje, een uur gaans ten NW van Ascain. Op mijn verzoek stelde de Heer Batten enkele exemplaren van zijn vondst te mijner beschikking. Nog groter was mijn verwondering, toen bleek, dat zijn materiaal volkomen overeenstemde met het mijne. De vraag was nu: welke determinatie is de juiste? De etikettering van de Heer Batten berustte op een determinatie van de Heer G. Cherbonnier, die zijn bevindingen had vastgelegd in een geïllustreerd artikel, verschenen in het Bulletin du Muséum d'Histoire Naturelle te Parijs (Jrg. 24, 1952). De bestudering van dit artikel overtuigde mij niet. Volgens mij bezaten zowel de exemplaren van de Heer Batten als die van mij alle kenmerken van het geslacht Potamopyrgus.

Kort na mijn vestiging in Duitsland raadpleegde ik prof. Boettger te Brunswijk, die -zoals bekend- zich veel met het geslacht Potamopyrgus heeft bezig gehouden. Naar het oordeel van prof. Boettger nu, wien ik zowel mijn materiaal als dat van de Heer Batten had voorgelegd, betreft het hier onweerlegbaar de ook in ons land voorkomende Potamopyrgus jenkinsi (Smith), zij het in iets kleinere exemplaren. Daar deze soort in Germain's werk niet eens wordt genoemd en zij blijkbaar in zijn tijd nog niet in Frankrijk was gesignaleerd, had ik het niet gewaagd tot deze slotsom te komen.

De vondsten zijn zoögeographisch interessant. De verspreidingsgeschiedenis van P. jenkinsi heeft de laatste halve eeuw heel wat malacologenpennen in beroering gebracht. Algemeen wordt wel aangenomen dat deze soort niet tot de oorspronkelijke fauna van Europa behoort, maar dat zij in de vorige eeuw, of misschien nog eerder, van ergens van het zuidelijk halfrond geïmmigreerd is. Aanvankelijk werd West-Indië als het stamland beschouwd. Boettger (Arch.f. Molluskenk., 1951) echter kwam in een uitvoerige studie over de herkomst van deze slak tot de conclusie, dat zij identiek is met de in Nieuw-Zeeland levende zoetwatersoort Potamopyrgus badia Gould. Zij zou dan dus niet, zoals veelal verondersteld wordt, een brakwatermollusk zijn die zich aan het leven in zoetwater kan aanpassen, doch omgekeerd, oorspronkelijk een zoetwatermollusk die ook brakwater blijkt te kunnen verdragen. Deze zienswijze zou de explosieve verspreiding van P. jenkinsi in het binnenland van Europa kunnen verklaren.

Als uitgangspunt van de verspreiding van P. jenkinsi in Europa geldt de brakke Theemsmonding, waar zij in 1859 werd ontdekt. Naar de mening van Hubendick (1950) zou de soort van daar uit in geheel Engeland, Schotland en Ierland zijn doorgedrongen, waar zij thans algemeen in brak- en zoetwater voorkomt. Omtrent de eeuwwisseling werd P. jenkinsi vervolgens op het vasteland van Europa gesignaleerd, namelijk bij Kiel. Sedertdien is zij op veel plaatsen langs de Oost- en de Noordzee waargenomen. Hubendick (1950) geeft in zijn publicatie "The effectiveness of passive dispersal in Hydrobia jenkinsi" op kaartjes een duidelijk chronologisch beeld van de veroveringstocht van deze soort. In Nederland was P. jenkinsi tot voor een kwart eeuw slechts uit de kustprovincies bekend. Van Benthem Jutting (Fauna van Nederland, 1933) schrijft: "In Nederland bekend uit de binnenwateren met zwak zoutgehalte van Noord- en Zuid-Holland en Zeeland, uit enige Fries he moeren en kanalen en van Urk". Veertien jaar later, in de derde "Lijst van Gemeenten als Vindplaatsen van Nederlandsche Mollusken" (Basteria, 1947) geeft deze auteur ook al een hele reeks van vindplaatsen buiten de kustprovincies, zo bijvoorbeeld enkele punten ten zuiden van Eindhoven. Van de laatste decennia dateren ook de waarnemingen in het Europese binnenland, met name het Ruhrgebied, de omgeving van Berlijn, enz., evenals het gebied rond Barcelona.

Aan deze vier gebieden, nl. Groot-Brittannië en Ierland, het gebied van Noord- en Oostzee, het middeneuropese binnenland, en N.O.Spanje, kan dus thans een vijfde toegevoegd worden, nl. Z.W.

Frankrijk. P. jenkinsi komt daar zonder twijfel algemeen voor. Behalve in de Basses-Pyrénées leeft zij namelijk ook in het departement Dordogne. Ik heb haar daar in groten getale buit gemaakt in de Couze, een linkerzijrivier van de Dordogne. Deze vindplaats ligt hemelsbreed ruim tweehonderd kilometer ten noorden van Ascaïn en Sarre.

Uit de publicatie van Cherbennier blijkt niet, of hij zijn determinatie gebaseerd heeft op vergelijking met authentieke exemplaren van de door Paladilhe in 1869 beschreven Amnicola lanceolata. Indien dit inderdaad het geval is, en er hier dus niet domweg sprake is van een determinatiefout, dan ligt de conclusie voor de hand dat Amn cola lanceolata, waaromtrent weinig bekend is, en Potamo-pyrgus jenkinsi een en dezelfde soort zijn. De nomenclatorische consequentie daarvan zou kunnen zijn, dat de naam jenkinsi, die van 1889 dateert, plaats zou moeten maken voor de oudere naam lanceolata. En de zoögeographische conclusie zou zijn, dat P. jenkinsi dan veel eerder Z.W.-Frankrijk is binnengedrongen, dan op grond van de hogeromschreven recente vondsten aangenomen kon worden.

J.G.J. Kuiper